

LBRIS

We know
books

Carte apărută cu sprijinul CNL
(Centre National du Livre).

CNL CENTRE
NATIONAL
DU LIVRE

ROMAIN GARY
(ÉMILE AJAR)

Pseudo

Traducere și note de
IRINEL ANTONIU

 UNIVERS

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GARY, ROMAIN

Pseudo / Romain Gary (Émile Ajar) ; trad. și note
de Irinel Antoniu. - București : Univers, 2022

ISBN 978-973-34-1426-1

I. Antoniu, Irinel (trad. ; note)

821.133.1

ROMAIN GARY (ÉMILE AJAR)

PSEUDO

© Mercure de France, 1976.

© Editura Univers, 2022

Toate drepturile asupra acestei versiuni aparțin Editurii Univers.

www.edituraunivers.ro

ISBN 978-973-34-1426-1

*Arsuri, mușcături, rupturi. Câinii mușcă. Haite
de câini. Valuri nesfârșite de câini. Salturi de
câini încinși, năvalnici și despre care nu pot
vorbi nimănui, despre care trebuie, într-un ase-
menea moment, să mă abțin să vorbesc, prefă-
cându-mă că ei nu sunt aici, ca și cum m-aș
odihni... liniștit, intangibil.*

HENRI MICHAUX,

În fața a ceea ce se ascunde

Nu există început. Am fost zămislit, fiecare la rândul lui, iar de atunci e vorba numai de apartenență.

Am încercat totul ca să mă sustrag, dar nimeni n-a reușit asta vreodată, suntem cu toții trași jos, laolaltă.

Elaborasem totuși un sistem de apărare foarte funcțional, devenit cunoscut în jocul de șah sub numele meu, „apărarea Ajar“. Întâi a fost spitalul din Cahors, apoi mai multe șederi în clinica psihiatrică a doctorului Christianssen, la Copenhaga.

M-au examinat, analizat, testat, dezvăluit, iar sistemul de apărare mi s-a prăbușit. Am fost „vindecat“ și repus în circulație.

Am reușit să fur câteva fișe din dosarul meu medical, ca să văd dacă nu se poate extrage din ele ceva din punct de vedere literar, dacă nu pot să mă recuperez.

„Simularea, împinsă până la acest punct și asumată ani de zile cu atâta constanță și continuitate, dovedește, prin caracterul ei obsesional, autentice tulburări de personalitate.“

Bine, înțeleg, dar toată lumea simulează pe capete: cunosc un algerian care de patruzeci de ani face pe gunoierul, un taxator care face de trei mii de ori pe zi același gest, iar dacă nu simulezi ești declarat asocial, inadaptat sau perturbat. Ba chiar aș putea să merg mai departe și să vă spun că am o viață simulată

într-o lume complet pseudo, dar acest lucru ar fi privit ca o lipsă de maturitate din partea mea.

„Orfan, trăiește din copilărie un sentiment de ură față de o rudă îndepărtată, căutare tipică a Tatălui.“

Tonton Macoute¹ e un ticălos, dar asta nu înseamnă neapărat că e tatăl meu. N-am pretins niciodată așa ceva, doar am sperat, în anumite momente, din disperare. Nu eu, ci investigatorii mei au insinuat, după ce am publicat *Ai toată viața înainte*², că el este adevăratul meu autor.

„Face mereu noduri inextricabile când încearcă să-și dezlege șireturile de la pantofi, pe care apoi le rupe sau le taie cu furie pentru a se elibera. Își transferă asupra șireturilor nodurile psihologice pe care nu face decât să le înmulțească atunci când încearcă să le dezlege.“

E adevărat în privința șireturilor, dar în rest e o porcărie.

E adevărat, de asemenea, că am probleme cu pielea, fiindcă nu-i a mea: am primit-o moștenire. Am fost învelit în ea pe cale genetică, cu grijă, premeditare și acuzat, ridică-te în picioare, mai ales noaptea, pe la ora patru, când nivelul zahărului din sânge este, pare-se, cel mai scăzut și ceva dinăuntru urlă de groază.

Nu știu când au început „semnele clinice“ de apartenență, „simptomele“ mele, cum zic ei. Nu mai știu despre care masacru

¹ Tonton Macoute („Unchiul Sac“, la origine un personaj înfricoșător din folclorul haitian) erau numiți membrii poliției politice a dictatorului haitian François Duvalier. Între 1956 și 1986, această forță s-a făcut vinovată de numeroase masacre, asasinat, torturi și violuri. Aici, Tonton Macoute îl desemnează pe Romain Gary însuși.

² Romanul *La Vie devant soi* (1975) a fost a doua carte apărută sub pseudonimul Émile Ajar. S-a bucurat de un mare succes, a primit premiul Goncourt și a fost ecranizată în 1977. Versiunea românească, în traducerea lui Laszlo Alexandru, a apărut în 1993 la Editura Univers și a cunoscut mai multe ediții.

anume era vorba, dar mă simțisem deodată înconjurat de degete care arătau spre mine, pradă unei vizibilități nemaipomenite. El e, prindeți-l. Mă descopeream planetar, de o responsabilitate nelimitată. De altfel, din acest motiv m-au declarat psihiatrii iresponsabil. Din momentul în care te simți persecutor de la un capăt la altul al lumii, ești diagnosticat ca persecutat.

Am încercat totul ca să scap. Am început chiar să învăț swahili, fiindcă trebuie să fi fost, fără îndoială, foarte departe de mine. Am studiat, m-am străduit mult, dar degeaba, fiindcă până și în swahili mă înțelegeam și era apartenență.

Atunci am încercat ugro-finica, eram sigur că n-o să nimeresc peste un ugro-finic la Cahors și n-o să dau nas în nas cu mine însumi. Dar nu mă simțeam în siguranță: ideea că poate există zămisliți care vorbesc ugro-finica, chiar și în Lot¹, mă îngrijora. Cum am fi fost singurii vorbitori ai acestei limbi, riscam, sub efectul emoției, să cădem unul în brațele celuilalt și să ne vorbim din inimă. Am fi schimbat flagrante delict, iar apoi ar fi venit atacarea furgonului poștal. Spun „atacarea furgonului poștal“ fiindcă n-are nicio legătură cu contextul și aceasta e o șansă care nu trebuie ratată. Nu vreau nicio legătură cu contextul.

Și totuși continuu să caut pe cineva care să nu mă înțeleagă și pe care să nu-l înțeleg, fiindcă am o nevoie înfiorătoare de fraternitate.

¹ Departament francez în care este situat orașul Cahors.

Prima oară am avut halucinații la vârsta de șaisprezece ani. Mă văzusem deodată încercuit de valuri muginde de realitate și agresat de ea din toate părțile. Eram foarte tânăr, habar n-aveam de psihiatrie, iar când vedeam pe ecran imagini din Vietnam, copiii cu burți umflate care mureau în Africa sau cadavrele militare care săreau asupra mea, credeam sincer că sunt țicnit și că am halucinații. Așa am ajuns încetul cu încetul să-mi elaborez, fără măcar să-mi dau seama, sistemul de apărare, care-mi permite să caut refugiu în diverse stabilimente spitalicești.

Asta nu a venit dintr-odată, ci a fost rezultatul unei munci îndelungate.

Nu m-am făcut singur. Există ereditatea tata-mama, alcoolismul, scleroza cerebrală și, ceva mai demult, tuberculoza și diabetul. Dar trebuie să mergi înapoi mult mai departe, fiindcă la sursa originală găsești ceea ce este cu adevărat inexprimabil.

Încă de la apariția primei mele cărți de fabulație, lumea a început să remarce că nu exist cu adevărat și că sunt, fără îndoială, fictiv. Ba chiar s-a presupus că sunt o operă colectivă.

Chiar așa e. Sunt o operă colectivă, cu sau fără premeditare, încă nu vă pot spune. La prima vedere, nu mă socot destul de talentat ca să-mi imaginez că a putut exista o premeditare

sifilitică sau de același gen doar ca să-mi extrag o mărunță operă literară.

E posibil, dat fiind că nu există beneficii mici, dar n-aș putea să mă pronunț în privința asta.

„Scrie sub pseudonimul Ajar, Ajar însemnând lăsat deschis în engleză, mărturie a unei vulnerabilități masochiste, fără îndoială cultivată deliberat ca sursă fecundă de inspirație literară.“

E fals. Adunătură de ticăloși. Mi-am scris cărțile din clinică în clinică, la sfatul doctorilor înșiși. E terapeutic, ziceau ei. Întâi mi-au recomandat pictura, dar n-a dat niciun rezultat.

Știam că sunt fictiv și, prin urmare, m-am gândit că poate sunt înzestrat pentru ficțiune.

„Se refugiază în fantasmă de invulnerabilitate, ajungând uneori să ia forma unor obiecte diverse, briceag, presse-papiers, lanțuri, portchei, pentru a accede astfel la insensibilitate și, totodată, pentru a se preface că adoptă, ca obiect, o atitudine corectă de cooperare cu societatea, de care se simte în continuare amenințat. A refuzat premiul Goncourt pentru a scăpa de urmărire.“

Am refuzat premiul Goncourt în 1975 pentru că eram cuprins de panică. Îmi străpunseseră sistemul de apărare, pătrunseseră în interior, eram speriat de publicitatea care mă trăgea din toate ascunzătorile mele și de cercetările investigatorilor mei la spitalul din Cahors. Mă temeam pentru mama mea, care murise de scleroză cerebrală și de care mă folosisem pentru personajul madam Roza din carte. Mă temeam pentru copilul pe care-l ascundeam și care avea, poate, între doisprezece și treizeci și patru de ani, ca mine, sau patruzeci, sau o sută sau două sute de mii de ani și chiar mai mult, căci trebuie să ajungi până la sursa răului pentru a avea dreptul să pledezi nevinovat. Așadar am refuzat premiul, dar asta n-a făcut decât să-mi agraveze vizibilitatea. S-a spus că sunt publicitar.

De atunci am fost tratat și o duc mai bine, mulțumesc. Ba chiar în timpul ultimei șederi la clinică am scris o a treia carte.

„Și-a imaginat de mai multe ori că este un piton, pentru a scăpa de caracterul său uman și a se sustrage astfel de la responsabilitățile, obligațiile și culpabilitățile pe care le presupune acesta. Din starea sa de piton a scos un roman, *Alint*¹, folosindu-se pe sine însuși, consecință a unei lungi practici de masturbare.“

E adevărat. Am fost chiar invitat în această calitate, pe 29 noiembrie 1975, la Congresul Național al Mișcării contra Rasismului și Antisemitismului, căci reptilele au fost întotdeauna primele vizate fiindcă oamenii le detestă. N-am putut să merg, pentru că atunci fusesem băgat iar în cușcă la Copenhaga. Le mulțumesc cu această ocazie organizatorilor.

Nu voi cita, cu dispreț, o fișă din dosarul meu medical care are un caracter vădit antisemit, de vreme ce se spune acolo că sunt evreu. Am încercat totuși să aflu dacă sentimentul meu de josnicie și de vinovăție nu vine din faptul că sunt evreu și că nu l-am răstignit pe Isus, ceea ce antisemiții n-au încetat să-mi reproșeze de atunci. Oare nu devenisem piton ca să scap de caracterul meu evreiesc?

Doctorul Christianssen îmi spune că mă masturbam prea mult.

El nu era împotriva masturbării, fiindcă un pic de dialectică, animație cerebrală și satisfacții intelectuale nu dăunează, ba chiar sunt prielnice, dar două mii de ani de labă e prea mult. Mi-a reamintit că acum există negri, arabi, chinezi, comuniști și că evreii nu mai sunt indispensabili pentru masturbare.

L-am întrebat atunci pe bunul doctor dacă nu fusesem împins să devin piton pentru că evreii avuseseră timp de două mii de ani faimă de cămătari și de constrictori boa, iar el mi-a răspuns că este întru totul posibil, că sunt capabil de orice pentru a face literatură, inclusiv de mine însumi.

Mă gândeam la Tonton Macoute, care este un scriitor celebru și care știuse să obțină întotdeauna din suferință și oroare un frumos capital literar.

M-am reapucat de scris.

După cum vedeți, nu reușesc să scap. Sunt înconjurat din toate părțile și e apartenență.

Am la clinică un coleg care a reușit să descifreze hieroglifele unui dialect egiptean precolumbian și a început să gândească și să vorbească în această limbă nulă și neavenită, necunoscută de nimeni, fără asigurare medicală, și chiar a lăsat nedescifrate anumite hieroglife cuneiforme, pentru mai multă speranță. Atâta timp cât rămân necunoscute, ele ascund, poate, o revelație de autenticitate, o explicație și un răspuns. Este un om fericit, căci crede că astfel cunoaște ceva care încă a rămas intact.

¹ *Grôs-Câlin* (1974), primul roman publicat sub pseudonimul Émile Ajar. În versiunea românească: *Alint* traducere de Irinel Antoniu, Editura Univers, 2015.

În acest document nu respect cronologia, ordinea și regulile, fiindcă am citit destule romane polițiste ca să știu că ordinea riscă să-i conducă pe polițai la mine și vă dați seama că nu de asta m-am refugiat eu în clinica doctorului Christianssen, la Copenhaga.

Nu vorbesc daneza, dar nu destul. Când ies, cu permisiunea instituției, și fac o plimbare pe afară, danezii încep să-mi vorbească despre Argentina, Chile și Irlanda de Nord, cu un aer acuzator. Trecătorii cu care mă întâlnesc îmi murmură în daneză ororile pe care le-au aflat despre mine.

Mă veți întreba cum am ajuns să înțeleg ce-mi spun ei într-o limbă din care nu știu o boabă.

Mă faceți să râd.

Sunt un lingvist innăscut. Aud și înțeleg chiar și tăcerea. Este o limbă deosebit de înfricoșătoare, și cel mai ușor de înțeles. Limbile vii care au căzut în uitare și indiferență și pe care nimeni nu le mai aude sunt cele care urlă cu cea mai multă elocvență.

Mai este și problema gravă a respirației.

Prima oară am fost internat când cei din jur au remarcat că începusem să-mi țin respirația de o mie de ori, de dimineața până seara. La început m-au pocnit, pentru că era jignitor, o crimă de lezmajestate, o profanare a lui Pascal, Isus și Soljenițin. Să-i punem în ordinea importanței: Soljenițin, Isus și Pascal.

Era un scuipat în fața umanității, adică insulta cea mai mare pe care o poți aduce literaturii. Pe atunci eram comunist, dar după aceea mi-am dat demisia, ca să nu-i compromit, pentru că sunt subversiv. Stăteam în picioare pe trotuar, era lume în jur, au văzut că încerc să nu respir același aer ca și ei. Au chemat poliția pentru injurie adusă drumurilor publice. Polițaii, în dubă, când au văzut că în continuare nu respir și chiar că-mi astup nasul, m-au pocnit pentru ultraj adus reprezentanților organelor respiratorii în exercițiul funcțiunii.

Când m-am pomenit în fața comisarului și am rămas așa, ținându-mi răsuflarea, astupându-mi nasul și făcându-mi exercițiul de igienă, i-a sărit muștarul și mi-a zis că nu suntem în Argentina sau în Liban, ci la Cahors. Nu miroase a căcat, a sânge, a puroi și a hoit. Pot să respir așa cum o cere specia umană.

– Nu încerca să-mi faci figura.

Dar nu eram doar la Cahors. Eram peste tot. Dobitocul ăla nu părea nici măcar să-și dea seama că Pinochet¹ și Amin Dada² suntem eu și dumneavoastră.

„Nu încerca să-mi faci figură.“ Pare-se că asta i-a spus primul ovul primului spermatozoid care s-a ivit, dar ovulul era lipsit de apărare și sperma a avut primul cuvânt.

Pe urmă mi-am făcut alți inamici la Cahors, pentru că am vrut să procedez ca povestitorii arabi: mă opream pe strada Clemenceau, în zi de târg, și-mi povesteam viața. Iar m-au pocnit. La secție, comisarul Paternel m-a avertizat cu asprime.

¹ Augusto José Ramón Pinochet Ugarte a fost un general, om politic de dreapta și dictator chilian, care a îndeplinit funcția de președinte al Republicii Chile între 1974 și 1990.

² Al Hadj Idi Amin Dada a fost un militar și om politic ugandez, șef al statului major al armatei ugandeze, și, după lovitura de stat pe care a condus-o în ianuarie 1971, al treilea președinte al Ugandei între anii 1971–1979. S-a proclamat președinte pe viață și feldmareșal.